

Методичний коментар до уроку “Музичні дзвіночки”

Кампанелла

Дзвіночки навколо

Музика може передати все, що ми бачимо навколо, відчуваємо, уявляємо — сценку з нашого життя, наш настрій, казку, явища природи... Потрібно лише бути уважними та спостережливими слухачами, щоб почути образи, які створили для нас композитори й виконавці.

- Пригадаймо, де і коли ми бачимо дзвіночки. Які вони? Який вигляд мають?
- Як звучать? І чи всі дзвіночки можна почути? Чому?
- Чи всі дзвіночки звучать однаково?

Візьміть музичні дзвіночки, подзвоніть у них, відчуйте їхнє звучання. Виберіть той, звук якого подобається найбільше, і зіграйте на ньому привітання, а інший дзвіночок привітається у відповідь. Вийде вітальний діалог дзвіночків.

Пригадайте музику, у якій змальовано явища природи, передано її звуки. Влаштуйте вікторину “Природа в нотах” — послухайте разом музичні фрагменти, які зображують природу, назвіть, що саме передав композитор.

Можете взяти музичні інструменти і спробувати передати звуки природи. Чи вгадають однокласники та однокласниці, яке явище ви озвучуєте?

Знайомимося з композитором

Сьогодні ми знайомимося з творчістю одного з найдивніших скрипалів усіх часів **Нікколо Паганіні** — неперевершеного італійського скрипаля-віртуоза, композитора та гітариста. Слава про його дивовижну гру й досі не вщухає. Кажуть, Паганіні вмів розмовляти струнами і одна його скрипка могла замінити весь оркестр. Здавалося, що він і скрипка — одне ціле.

Нікколо Паганіні — музикант незвичайної вдачі. Сучасники згадують, що він не переривав гру, навіть якщо на скрипці лопалися струни. Його гра була такою досконалою, що Нікколо вистачало однієї єдиною струни для того, щоб публіка почула шедевр.

Паганіні часто сам створював музичні твори, адже ніхто з його сучасників не міг писати так, щоб музикант-віртуоз міг показати особливості своєї досконалої техніки гри.

Особистість Нікколо Паганіні завжди цікавила публіку: одні бачили його як справжнього генія скрипки, інші ж вважали музиканта шахраєм, адже людям було складно повірити в надзвичайний талант музиканта. Нині вже жоден фахівець не заперечує того, що Паганіні був надзвичайним скрипалем.

Майбутній віртуоз народився 27 жовтня 1782 року в Генуї, італійському місті. Талант хлопчика був помітним вже у 5 років і батько одразу став вчити його гри спочатку на мандоліні, найпоширенішому народному інструменті в Італії, а з шести років — на скрипці. Батько так хотів виростити сина великим музикантом, що суворо карав його, якщо помічав, що хлопчик нехтує музичними вправами. Згодом це позначилося на його і без того слабкому здоров'ї. Однак Нікколо поступово так сподобалася скрипка, що він захопився і старанно працював, сподіваючись знайти ще невідомі поєднання звуків, які здивували б слухачів.

Своєрідність гри хлопчика, напрочуд легке володіння інструментом незабаром принесли йому популярність у всій Італії. Перший виступ майбутнього віртуоза відбувся, коли йому було лише одинадцять років. Хлопчиком він написав кілька творів для скрипки, які були такими важкими, що їх ніхто крім нього не міг виконати.

Хлопчик мріяв навчатися у знаменитого скрипаля й викладача Алессандро Ролла. Але під час візиту до Ролла Нікколо помітив у приймальні ноти концерту, написаного Ролла напередодні, взяв скрипку і зіграв твір “з листа”. Здивуванню Ролла не було меж і музикант чесно визнав, що вже нічого не може навчити хлопчика, який так досконало грає.

Протягом шести років юний музикант дав сотні концертів у найбільших містах Німеччини, Франції, Австрії, Англії. Хлопчик так прагнув удосконалити свою гру, що часто непритомнів від надмірного виконання вправ на скрипці.

Музикант досяг такої вершини майстерності, що вмів відтворювати на скрипці спів птахів, людську розмову. Деяких людей це так лякало, що Паганіні називали “Південним чаклуном”.

Паганіні написав неперевершені скрипкові твори, які й нині може зіграти далеко не кожен. Він не дуже любив записувати свої твори, адже хотів бути єдиним їх виконавцем. Все ж Паганіні залишив після себе 24 каприси, 6 концертів для скрипки, багато варіацій, сонат та інших творів для скрипки й гітари. Окрім того залишилося чимало легенд про Паганіні та його надзвичайний талент, які досі розбурхують уяву шанувальників його творчості. А все скрипкове мистецтво наступних епох розвивалося під впливом стилю Паганіні.

До найчастіше виконуваних творів Паганіні належить “Кампанелла” (“Дзвіночок”).

Музичні дзвіночки

Заплющте очі й послухайте “Кампанеллу” італійського скрипаля-віртуоза і композитора Нікколо Паганіні.

- Чим цей твір відрізняється від тих, що ви вже чули?
- Який настрій передає твір?
- Що ви чуєте в музиці? Які звуки вас вразили?
- Які музичні інструменти ведуть мелодію, а які — акомпанують? А чи є інструмент, який грає соло, але не веде мелодію? У яких місцях на перший план виходить оркестр?
- Уявіть, намалюйте або розкажіть про що цей твір.

У перекладі з італійської кампанелла (campanella) — дзвіночок, тому звучання музики нагадує ніжні звуки дзвіночків. Майстерність композитора і виконавців ще й у тому, що скрипка також звучить як дзвіночок. Знайдіть у музиці ці місця. Візьміть дзвіночки та створіть свій акомпанемент.

Погляньте на картину Альберта Дюрера Лукаса, пофантазуйте.

- Чи подобається музика квітам?
- У яких місцях вони хитають голівками в такт музики? Як саме?

Поміркуйте, про що можуть розмовляти дзвіночки. Доберіть музичний інструмент, який найкраще передасть їхні голоси. Об'єднайтеся в пари та зіграйте діалог дзвіночків. Передайте різні емоції — радість, сум, страх, розпач, сумнів, подив.

- Яку емоцію передати найскладніше? Як гадаєте, чому?

Співучі дзвіночки

Вивчіть розспівку “Дзвіночки” Світлани Садовенко.

Створіть ритмічний акомпанемент за допомогою ритмиків Та і Ті-Ті, а також музичних дзвоників. Проспівайте розспівку разом із дзвіночками-ритмиками і під фортепіанний акомпанемент. Відтворіть за допомогою динаміки (голосно — форте, тихо — піано) музичний діалог лісових і польових дзвіночків.

Поміркуйте, якщо змінювати темп — прискорювати або уповільнювати його — чи буде змінюватися настрій музичного твору? Чому?

Відтворіть мелодію дзвіночків на сопілці, металофоні, додайте шумові ефекти за допомогою трикутника.

Пісня-гра “Я і ти”

Вивчіть пісню “Я і ти” сучасного харківського композитора Миколи Шутя (“Пісенник”, с. 120). Додайте відповідні словам рухи і зробіть із пісні інтерактивну гру. Виконайте пісню в ролях.

1. А я можу плеснути в долоні.

А чи можеш ти так? *(Двічі плеснути в долоні.)*

А я можу розгойдати крони.

А чи можеш ти так? *(Підняти руки вгору і двічі махнути вліво-вправо.)*

А я можу сонце привітати. *(На слові “сонце” підняти різко руки вгору з розставленими пальцями, як сонячними промінчиками.)*

А чи можеш ти так?

А я можу сміх подарувати. *(На слові “сміх” показати руками усмішку, розводячи їх в сторони.)*

А чи можеш ти так?

Приспів:

Я і ти, мов брати, *(Руками показувати на себе, на слухачі.)*

Мов у птаха два крила *(Руками змахнути, наче крилами.)*

Я і ти, мов брати,

Наша доля нас звела!

2. А я можу градом тупотіти.

А чи можеш ти так? *(Двічі протупотіти.)*

А я можу літаком злетіти.

А чи можеш ти так? *(Голосом зімітувати звук літака.)*

А я можу підняти дужі хвилі.

А чи можеш ти так? *(Голосом зімітувати звуки хвиль: “Ш-ш-ш-ш”.)*

А я можу співати що є сили.

А чи можеш ти так?

Приспів.

З. А я можу стати і плескати.
А чи можеш ти так? *(Співати й водночас плескати в долоні.)*
А я можу просто танцювати.
А чи можеш ти так? *(Показати танцювальні рухи.)*
А я можу усіх обійняти. *(Обійняти свої плечі.)*
А чи можеш ти так?
Разом пісню хором заспівати.
А чи можеш ти так?

Приспів:

Я і ти, мов брати, *(Руками показувати на себе, потім на слухачів.)*
Мов у птаха два крила *(Руками змахнути, наче крилами.)*
Я і ти, мов брати,
Наша доля нас звела! *(Повільно підіймати руки вгору, роблячи пальцями мерехтіння.)*

Рондо в концерті

“Кампанеллу” Нікколо Паганіні написав як фінал другого скрипкового концерту в формі рондо. Це твір-змагання оркестру й соліста (скрипаля).

Рондо (від французького *rondeau* — “рух колом”) — музична форма, у якій кількаразове (не менше 3-х) повторення головної теми (рефрен) чергується з відмінними один від одного епізодами.

- Поміркуйте, чим відрізняються різні частини цього рондо. Як композитор завершує їх?
- Який фрагмент об’єднує всі частини? Чи завжди однаково він повторюється?
- Знайдіть звучання головної теми (рефрену) в мінорі та мажорі.

Подивіться на музикограму (схему, що відображає структуру музичного твору) та розкажіть за нею, як розгортається музика.

Варто ще раз послухати “Кампанеллу”, акцентуючи увагу дітей на фрагментах музики, позначених прямокутниками різного кольору.

Намалюйте свою схему-музикограму кожної частини рондо так, як уявляєте її. Об’єднайтеся і зробіть колаж так, щоб показати всі частини музики. Презентуйте свою роботу в класі. Обговоріть, чому створено саме таку музикограму. За потреби можна послухати “Кампанеллу” ще раз.

- Пригадайте структуру пісні: куплети чергуються з приспівом. Чи схожа така будова на рондо? Доведіть це.

Музику також перекладають

Ноти пишуть для певних музичних інструментів. Наприклад, якщо ноти написані для скрипки, то на роялі її зіграти майже неможливо навіть віртуозу. Видатному угорському

композитору та піаністу Ференцу Лісту так сподобалася музика Паганіні, що він переклав її фрагмент для фортепіано.

Послухайте “Кампанелу” Нікколо Паганіні — Ференца Ліста (рояль).

А тепер послухайте “Кампанелу” Нікколо Паганіні — Ференца Ліста у перекладі для домри та баяна.

- Як гадаєте, чи сподобалися б Нікколо Паганіні такі переклади його музики? Чому?
- Який переклад сподобався вам найбільше? Чим саме?
- Як гадаєте, який музичний інструмент найвдаліше передає особливості дзвіночків?

Краще дослідити музичні інструменти, з’ясувати особливості кожного з них допоможе завдання на с. 18 із [робочого зошита-альбому “Мистецтво”](#) для 4 класу.